

Nima Yoshij's Thoughts on the Position of Women in Prose

Ahmad Hosseini Makarem^{1*}

1. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Shahid Rajaie, Technical and Vocational University, Tehran, Iran.

Citation: Hosseini Makarem, A. (2022). Nima Yoshij's thoughts on the position of women in prose. *Journal of Woman and Culture*, 13(51), 59-69.

DOR: 20.1001.1.20088426.1401.13.51.5.3

ARTICLE INFO

Received: 09.09.2021

Accepted: 23.01.2022

Corresponding Author:

Ahmad Hosseini Makarem

Email:

a-hosseini@tvu.ac.ir

Keywords:

NimaYoshij

Position of women

Prose works

Abstract

The purpose of this study was to examine NimaYoshij's ideas about women position in his prose. The research statistical universe included all of Nima's prose works, including his letters to his wife, diaries, letters to various individuals, stories, plays, travelogues and memoirs. The research sample was the position of women in his prose works. The research design was descriptive-analytical. To collect data library and note-taking method was implemented based on Nima's prose books. The findings of the study showed that in the works of Nima's prose, as it is clear from his writings, women did not have a high position and were viewed according to the same traditional and popular thinking; Nima did not admire the appearance of women. In his stories, women were unfaithful lovers, superstitious and imperfect-minded who were humiliated by men and had no social presence. He did not know how to adore them rightfully, only the loving attitude towards his wife Alieh could be seen in his letters.

Extended abstract

Introduction: As an innovative poet and theorist of modern poetry, Nima yoshij created a literary revolution in breaking poetry from classical literature. In addition to being a poet, he wrote a number of prose works, including several stories, a play, a travelogue, a report, a number of letters he wrote to his wife, Alieh, and others, and He has left various notes on the subject of poetry and new theories of poetry and scattered writings. In reviewing his thoughts and ideas, the study of these works is very valuable because in them, Nima has directly or indirectly expressed his inner thought in relation to various issues. One of the topics to be considered in these works is Nima's point of view on women. As these works showed, Nima did not want or could not adapt to the new look and development of the society, and still had a traditional way of dealing with women. In this thinking, Nima did not accept the identity of women as half of the body of society. The fact that women were the second sex and were subordinated to men, could be examined in his mind. In Iranian society, with the Constitutional Revolution, with the transformation that took place in the literary society, the traditional thinking about women was declined. During this period, Iranian reformists paid attention to the situation of women, as the issue of women became one of the main components in constitutional poetry. Many poets criticized the status of women in society and called for a change in the status and identity of Iranian women, and the degrading view of women decreased. Socio-political developments also led to the widespread presence of women in society. In Nima's time, poets' point of view on women was no longer the same as that of classical poets , Although a handful of poets, such as Rahi Moayeri, wrote derogatory poems, in the general literature of the period, these attitudes were rejected. In such a development, Nima became a poet and built a new theory of poetry. It was expected that he would have a newer pont of view toward the women, just as he presented a new theory of poetry and had a new attitude, but this did not happen. Nima's poetry in this regard did not changed in any way in accordance with the new atmosphere and intellectual purity of society, and the poet has still looked at women and their issues with a traditional and old-styledt view. The environment in which Nima Yoshij grew up was a rural environment where women worked alongside men but did not have a high social status and value. Studies showed that women were present in Nima's poetry with the same traditional position and popular perspective. Such a position caused Nima to speak in his prose works with a personal view of women, the same traditional view that was prevalent in popular thought appropriate to the patriarchal society of that period. In fact, what could be called Nima's general view and main thought towards women could be seen in his notes, letters and stories, which were sometimes obvious and often indirect, and his thoughts could be understood beyond what he said. According to the presented materials, the purpose of this study was to examine Nima Yoshij's ideas about the status of women based on his prose works.

Method: The research statistical universe included all of Nima's prose works, including his letters to his wife, diaries, letters to various individuals, stories, plays, travelogues and memoirs. The research sample was the position of women in his prose works. The research design was descriptive-analytical. To collect data library and note – taking method was implemented based on Nima's prose books.

Results: The image of women in Nima's prose works was not praiseworthy. In the stories, women did not have positive personality and did not have a high position, they were unfaithful lovers, superstitious and irrational women who were humiliated by men and did not have any social presence. In his letters, he also denounced women for being irrational and worthless. during various speeches. Nima did not admire the appearance of women. He did not know how to adore them rightfully. Only the loving attitude towards his wife, Alieh, was excellent in his letters.

Conclusions: In Nima's thoughts, as it is clear from his writings, women did not have a high position and were viewed based on the same traditional and popular thinking, while compared to men, they were weak, insane, superstitious, seditionist, unfaithful, persecutor, and sometimes worthless who did not deserve to be loved.

Authors Contributions: Dr. Ahmad Hosseini Makarem; All stages of the research, from ideation to data collecting, Nima Yoshij's works review and analysis, submitting and correction of the article were done by him. The author reviewed and approved the final version of the article.

Acknowledgments: The author would like to thank all those who worked hard with their advice, critique and consultation in compiling this study, especially Dr. Khorshid Zahra Nouri. The author has reviewed and approved the final version of the article.

Conflict of interest: In this study, no conflict of interest has been reported by the author.

Funding: This article has not been sponsored.

اندیشه‌های نیما یوشیج در مورد جایگاه زنان در آثار منثور

احمد حسینی مکارم^{۱*}

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده شهید رجایی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، تهران ایران.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی اندیشه‌های نیما یوشیج در مورد جایگاه زنان در آثار منثور است. جامعه پژوهش کلیه آثار منثور نیما از جمله نامه‌های او به همسرش، یادداشت‌های روزانه، نامه‌ها به اشخاص متعدد، داستان‌ها، نمایشنامه، سفرنامه و خاطرات او می‌باشد. نمونه مورد پژوهش جایگاه زنان در آثار منثور بود. طرح پژوهش توصیفی - تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری با تکیه بر کتاب‌های منثور نیما صورت گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد: در آثار منثور نیما، زنان جایگاه والایی ندارند و طبق همان تفکر سنتی و عامیانه نگریسته شده‌اند؛ سیمای زنان در نظر نیما ستایش‌آمیز نیست. در داستان‌ها، زنان، معشوقی بی‌وفا، خرافاتی و ناقص‌العقل هستند که مورد تحقیر مردان قرار گرفته‌اند و حضور اجتماعی ندارند، در نامه‌ها نیز در اثنای سخنان مختلف، زنان را به کم‌عقلی و بی‌ارزش بودن، وصف کرده است و عشق‌ورزی به آن‌ها را درست نمی‌داند و تنها نگرش عاشقانه به همسرش عالی‌ه در نامه‌هایش دیده می‌شود.

کلیدواژه‌گان: نیما یوشیج، جایگاه زنان، آثار منثور

مقدمه

نام نیما یوشیج، در تاریخ ادبیات معاصر ایران، به عنوان شاعر نوآور و نظریه‌پرداز شعر نو، شهرت دارد که در گسست شعر از ادب کلاسیک، انقلابی ادبی ایجاد کرد (Roozbeh, 2005). به گفته خودش «بدون مباحثات بر دیگران من امروز پیشروی تجدد شعر و نثر هستم» (Yooshij, 2017). وی در کنار شاعری، تعدادی آثار منثور دارد از جمله، چندین داستان، یک نمایشنامه، سفرنامه، گزارش، تعدادی نامه که به همسرش، عالی‌ه و دیگر اشخاص نوشته است و یادداشت‌های مختلف در موضوع‌های شعر و شاعری و نظریه‌های شعر نو و نوشته‌های پراکنده از او باقی‌مانده است. در بازنگری افکار و اندیشه‌هایش، بررسی این آثار، بسیار ارزشمند است زیرا نیما در آن‌ها، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، اندیشه درونی خود را در ارتباط با مسائل مختلف بازگو کرده است. یکی از موضوع‌های قابل تأمل در این آثار، دیدگاه نیما در مورد زنان است. چنان‌که این آثار نشان می‌دهد، نیما نخواست و یا نتوانسته با نگاه تازه و

تحول جامعه، سازگار باشد و در برخورد با زنان هم‌چنان تفکر سنتی دارد. در این تفکر نیما هویت زنان را به عنوان نیمی از پیکره جامعه قبول نداشته است. این که زنان جنس دوم هستند و زیردست مردان قرار دارند (De Beauvoir, 1949, Translated by Sanawi, 2018) در اندیشه او قابل بررسی است. در جامعه ایران، با انقلاب مشروطه با تحولی که در جامعه ادبی ایجاد شد، تفکر سنتی نسبت به زن شکست. اصلاح طلبان ایرانی در این دوره به وضعیت زنان توجه کردند و در بخشی از آثارشان از شرایط ناگوار زنان و تضييع حقوق آن‌ها گفتند و به دنبال بهبود وضعیت آنان بودند (Khabari, 2001). چنان که مسأله زن در شعر مشروطه، از مؤلفه‌های اصلی بود. شاعران متعدد با انتقاد به جایگاه زن در جامعه خواستار تغییر جایگاه و هویت زن ایرانی شدند و نگاه تحقیرآمیز به زنان کمتر شد. تحولات سیاسی-اجتماعی نیز باعث حضور گسترده زنان در جامعه گشت. در زمانه نیما، دیگر نگاه شاعران به زن، هم‌چون نگاه شاعران کلاسیک نبود، هر چند شاعران انگشت شماری مثل رهی معیری، اشعار تحقیرآمیز سرودند اما در کلیت ادبیات این دوره، این نگرش‌ها کنار زده شده بود. نیما در چنین تحولی، شاعر می‌شود و نظریه شعر نو را بنا می‌نهد. انتظار می‌رفت، همان‌گونه که نظریه شعر نو ارائه می‌داد و صاحب فکر و اندیشه تازه بود، نگاه تازه‌تری نیز به زنان داشته‌باشد، اما چنین نیست. آثار منثور نیما یوشیج در پژوهش‌ها مورد توجه نیست. فقط یک مورد، (Rezapour, 2009) مقاله «مروری بر داستان‌های نیما یوشیج، با تأکید بر داستان مرقد آقا» را در کتاب‌ماه و ادبیات چاپ‌نموده که به بررسی عناصر داستانی آن پرداخته است. در ارتباط با بررسی جایگاه زنان در آثار منثورش نیز، پژوهشی چاپ نشده است اما در بررسی این موضوع در اشعارش، تعداد چهار مقاله چاپ شده است و این مسئله را بررسی کرده است. (Dadvar & Fathabadi, 2008) در مقاله «بررسی جامعه‌شناختی جایگاه زنان در شعر معاصر فارسی» در شعر شاعران برجسته معاصر از جمله اشعار نیما، سیمای زنان را بررسی کرده‌اند و نتیجه گرفته‌اند که در شعر معاصر، زنان به هویت انسانی و جایگاه والای اجتماعی رسیده‌اند.

(Abdollahi, 2002) در مقاله «زنان در شعر نیما یوشیج» جایگاه زنان را در شعر او به صورت توصیفی-تحلیلی، بررسی کرده و گفته است: «شعر نیما در این مورد به هیچ وجه متناسب با فضای نو و پویایی فکری او متحول نشده است و شاعر، هم‌چنان با نگاهی سنتی و کهن به زنان و مسایل آنان نگریده است». (Motafavi, 2016) مقاله «زن در روح‌جای نیما یوشیج» را بررسی کرده و نتیجه گرفته است زن بومی در این اشعار حضور دارد. در مورد نیما گفته‌اند: محیطی که نیما یوشیج در آن بزرگ شد و پرورش یافت؛ محیطی روستایی بود که زنان در آن جا پا به پای مردان مشغول کار بودند به‌همین خاطر جایگاه و ارزش اجتماعی پایینی داشتند (Saremi Garoui & Majidi, 2016). مطالعات انجام‌شده، نشان می‌دهد زنان در شعر نیما، با همان جایگاه سنتی و دیدگاه عامیانه حضور دارند. با توجه به مطالب ارائه‌شده هدف پژوهش حاضر بررسی اندیشه‌های نیما یوشیج در مورد جایگاه زنان با تکیه بر آثار منثور می‌باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

طرح پژوهش توصیفی-تحلیلی بود. جامعه پژوهش کلیه آثار منثور نیما یوشیج است. نمونه مورد پژوهش، جایگاه زنان در آثار منثور نیما و تفکر نیما نسبت به زنان در این آثار بود.

روش اجرا

برای بررسی دیدگاه نیما در مورد زنان در ابتدا به بررسی پیشینه و پژوهش‌هایی که در این موضوع بود، پرداخته شد. سپس منابع و متونی که در پیوند با موضوع زنان در آثار نیما بود، مبنای بررسی قرار گرفتند. گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و فیش‌برداری انجام شد، پس از آن باتکیه بر آثار منثور نیما، اندیشه وی در مورد زنان بررسی شد.

یافته‌ها

در حوزه نثر، یادداشت، نامه، داستان، نمایشنامه، سفرنامه، خاطره و نوشته‌های پراکنده از نیما یوشیج باقی مانده است. این آثار از زمان حیات نیما مداوم چاپ شده است و در تازه‌ترین پژوهش، فرزندش، آن را با عنوان «دفترهای نیما: مجموعه آثار منشور نیما یوشیج» در سال ۱۳۹۶ چاپ کرده است.

داستان‌نویسی نیما یوشیج

نیما هم‌زمان با شاعری، داستان‌نویسی را نیز آغاز کرد، در کنار آن یادداشت‌ها و نامه‌های مختلف نوشت. در حوزه داستان به صورت جدی وارد این عرصه نشد و به گفته خودش، آن را برای آرامش و تفنن انتخاب کرده است. در حرف‌های همسایه گفته است: «یک روز در خواهید یافت که نوشتن داستان، شما را درمان می‌کند و آرامش می‌بخشد». در نامه دیگری گفته است: «این یکی برای من تفننی است که گریبان خود را از دست فکرهای مودی بیرون بکشم» (Yooshij, 1989).

در کتاب دفترهای نیما، در حوزه داستان «در طول راه»، «مرقد آقا»، «نفت خواره»، «بدنعل»، «غول و زنش و ارابه اش»، «مسافرت دکتر جیلوندی»، «خر مشهدی احد»، «عروسک پس‌پرده»، «دیدار»، «فاخته چه گفت»، «ریزه‌خواری»، «در خانه پدری»، «عقاب شب‌گرد» داستان «توکایی در قفس»، «آهو و پرنده‌ها»، «نقاش» و «غول» در حوزه ادبیات نوجوانان، نمایشنامه «لنگه کفش حضرت غلمان»، و «خواهش می‌کنم»، و سفرنامه «بارفروش» و «رشت» از وی چاپ شده است. داستان‌های او اغلب جزو داستان‌های بومی (اقلیمی) هستند، داستان اقلیمی «رمانی است که به کیفیت و مختصات جغرافیایی بومی و ناحیه‌ای وفادار بماند و بر محیط و قلمرو خاصی تمرکز یابد» (Mirsadeghie & Mirsadeghi, 1998). حوادث داستان‌های نیما در شمال می‌گذرد، از نظر سبکی نیز «با زبان ساده، متناسب فهم مخاطب عمومی نوشته شده است. واژه‌های دشوار، جملات نامفهوم در آن کم است» (Hosseini Makaram, 2021).

جایگاه زنان در آثار منشور نیما

آن چنان که از بررسی اشعار نیما در پژوهش‌های انجام شده، به دست آمده است، زن در اندیشه وی، در حاشیه قرار گرفته و هرگز آن تحول اندیشه که با انقلاب مشروطیت، در شعر ایجاد شد و نگرش به زنان را تغییر داد، در شعر او وجود ندارد. «دریافت‌های شاعر در تمام موارد، سنتی است و جز تکرار الگوهای رایج و از پیش گفته شده، حاصل هیچ طرح نو یا پیامی جدید نیست» (Abdollahi, 2002). البته باید در نظر داشت «زن‌ستیزی یا زن‌گریزی یا زن‌ستایی شاعران و اندیشمندان امر مطلق نیست و امری است که دارای درجات و مراتبی است و نسبت به شخص شاعر و نویسنده، زنانی که در زندگی او وجود داشته‌اند، سرزمینی که در آن زیسته، زمانه‌ای که تجربیات خود را در آن سپری کرده، دین و مذهب آبا و اجدادی و تاریخ و فرهنگ مکتسب متفاوت است» (Hosseini, 2009).

در آثار منشور، نیما با نگرش شخصی در مورد زنان سخن گفته است. با همان تفکر سنتی که در اندیشه عامیانه متناسب جامعه مردسالار رواج دارد، در مورد زنان، نظر داده است. در واقع آن چه نگاه عمومی و تفکر اصلی نیما به زن می‌توان نامید در اثنای یادداشت‌ها، نامه‌ها و داستان‌ها دیده می‌شود که گاه آشکار و اغلب به صورت غیرمستقیم آمده است و اندیشه او را از ورای گفته‌هایش می‌توان فهمید. در این آثار نظرات نیما در مورد زن در سه گروه قابل دسته‌بندی است:

- قشر زنان: نظرات عمومی نیما در مورد جنس زن است. این افکار را در تمامی آثارش می‌توان یافت اما در نامه‌ها و یادداشت‌ها بیشتر است.

- عالیه خانم: نیما تعداد ۱۵ نامه، در دوران نامزدی و آشنایی به همسرش، عالیه نوشته است. بعد از این دوران، دیگر نامه به او نوشته است اما در اثنای نامه‌های دیگر، یادداشت‌ها و اشعارش، نام او را آورده است.

- زنان داستان‌ها: در داستان‌ها زنان حضور کم‌رنگی دارند و فقط در داستان «مرقد آقا» و «در طول راه» در ساختار اصلی داستان دخیل هستند. اندیشه‌های نیما در وجه عمومی نگرش به زنان در جامعه مردسالار، در این داستان‌ها دیده می‌شود.

تکوهش عشق به زنان

عشق به زنان در ادبیات کلاسیک موهوم است، تا قبل از مشروطه، جز منظومه‌های عاشقانه، کلیت معشوق بر ادبیات حاکم بوده است «در تغزل معشوق غالباً مرد است این سنت شعری یا حقیقت اجتماعی هر چه که باشد در غزل فارسی نیز کاملاً دیده می‌شود» (Shamisa, 1991) حتی زنان نیز نمی‌توانستند آزادانه اظهار عشق کنند، «در فرهنگ ایرانی نگارش روابط رمانتیک، عاطفی و بیان احساسات لطیف به روایت جنس زن از دیرباز جزو قلمروهای تابو بوده است (Fotouhi Rodmojeni, 2012). گویی بر پایه تفکر سنتی، عشق به زنان آن هم به صورت صریح، قابل پذیرش نبود و کسر شأن تلقی می‌شد. اما در شعر معاصر با گسست از تفکر سنتی، زنان جای معشوق موهوم را گرفتند، شاعران مستقیماً برای همسر خود شعر سرودند مثل احمدشاملو از شاعران معاصر که بهترین اشعار عاشقانه‌اش برای آیدا (همسرش) است. چهره معشوقگی زن در اندیشه نیما همسو با تفکر سنتی است، در عرصه شعر، او شاعر غنایی نیست. مثلاً شعر رمانتیک که در دوره معاصر رواج یافت و آن گونه که در شعر شاعران غنایی می‌شود مثل شعرهای شاملو برای آیدا، در اندیشه نیما دیده نمی‌شود. در افکار او عشق به یک زن و شعر سرودن برای او باعث ننگ است. در حرف‌های همسایه گفته است: «کودکانه‌تر و ابتدایی‌تر از این برای شاعری نیست که عاشق زنی باشد و غزلی بسازد» و در یادداشت دیگری گفته است: «خیلی زشت است که فقط آدم عاشق زنی باشد و تمام شعرهایش در تمام عمر راجع به آن زن. این نوشتن، ننگ ادبیات و ننگ شعر، در پیش من اسم دارد» (Yoshij, 1989). نیما در زندگی شخصی، عشق را تجربه کرده است، قبل از ازدواج با عالییه، دو بار عاشق شده و هر دو بار نیز به دلیل عدم رضایت دختر، شکست خورده است. یک بار عاشق دختری شد که از نظر مذهبی با هم اختلاف داشتند؛ دختر او را نپذیرفت و به دین او نیامد، نیما با این شکست، عاشق دختری روستایی به نام صفورا شد اما صفورا نیز قبول نکرد که به شهر بیاید ناگزیر از هم جدا شدند (Arianpour, 1993). شعر «افسانه» و «قصه رنگ پریده»، تأثیر این شکست‌های شاعر است، اما ادامه‌دار نیست و وی خیلی زود به شعر اجتماعی-سیاسی روی آورد. نیما با این شکست‌ها، از عشق نیز متنفر می‌شود. این تجربه‌ها باعث می‌شود، از شعر غنایی رویگردان گردد و در سخنانش، معشوقگی زنان را نکوهش کند. قبل از بررسی آثار منثور، در اشعارش، از قشر زنان، عنوان مادر (شعرپسر)، زن ساده لوح (شعر زن انگاسی)، زن فقیر (شعر خانواده یک سرپاز) حضور دارند که چهره‌هایی درد کشیده و رنجور جامعه هستند. به ویژه نیما برای مادران و زنان فقیر که شوهران شان در کنار آنها نیست، ناراحت است. در شعر «خانواده یک سرپاز» سختی‌های یک زن تنها را توصیف کرده است.

پشم می‌ریسد، رخت می‌شوید/یک زن این گونه رزق می‌جوید/شرم تان ناید که شما بیکار/شاد و خندانید/یک زن غمخور/با همه این رنج گرسنه ماند/دربدر خواند:/بی‌صدا بچه خواب کن حالا!/از من او دور است لالالالالا!/ شوهرم رفته ست مونسدم درد است/جان شیرینم مادرت فرد است.

یا در شعر «پسر» با آوردن حکایت تمثیلی تأکید می‌کند که همواره باید محبت‌های مادر را به یاد داشت و به او احترام کرد. در این حکایت، پسری خرج مادرش را نمی‌دهد، مادر شکایت به قاضی می‌برد، قاضی دستور می‌دهد، به مدت نه ماه سنگی به شکم پسر ببندند، پسر اعتراض می‌کند و قاضی می‌گوید:

چونی که تأمل نکنی /خرج مادر، تو تحمل نکنی /پس چسان کرد تحمل زن زار /تا به نه ماه ترا بی گفتار؟ (Tahabaz, 2016).

اما ارزش وجودی زن، ستایش مقام والای زن و وصف‌های عاشقانه مورد توجه نیما نیست. تنها جملات عاشقانه و ستایش زنان را در دوران آشنایی و ابتدای ازدواج با عالییه نوشته است که در کتاب «نامه‌های نیما به همسرش» چاپ شده است و صرفاً خطاب به عالییه است. عالییه تأثیر زیادی در زندگی نیما داشته است و نام او بیان‌گر علاقه نیما به وی است (Yazdani, 1999). عنوان‌های «عالیه نجیب و عزیزم»، «عالیه مهربانم» و «عزیزم» خطاب‌های اوست که در سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۶ گفته است مانند موارد ذیل:

«چقدر قشنگ است تبسم‌های تو. چقدر گرم است صدای تو، وقتی که در میان دهانت می‌غلند»

«چقدر محبوبیت و مناعت تو را دوست می‌دارم. گل محبوب قشنگ من» (Yoshij, 1971).

نیمایوشیج بیان می‌کند: «خلوت‌ترین کوجه‌های غمناک جنوبی شهر را دیشب پا زدیم. قلب شاعر از این

همراهی که معشوقه‌اش با او می‌کند و این همه راه‌های دور و دراز را پیش می‌گیرد، همیشه متشکر خواهد بود» (Dianoush, 2011).

جملات نیما، نشان‌دهنده این است که وی تمایل و تلاشی ندارد تا از زنی مقهور در دست مردان جامعه، زنی آزاد بسازد بلکه عشق عالیله می‌تواند انتقام‌گیرنده شود و بس. بعد از آن در شعر و دیگر آثار منتشر در یادکرد عالیله با واژه سنتی و عامیانه «زن» یا فقط «عالیله» او را خطاب می‌کند و دیگر واژه‌های محبت‌آمیز را به کار نمی‌برد. در یادداشت‌های روزانه در ۱۱ آذر ۱۳۳۸ گفته است:

«در کشمکش فکرهای احمقانه این زن و این بچه‌ام که در این سرما، تعطیل دی را به یوش برویم» (Yoshij, 2007). در اشعارش نیز خطاب «زن» فراوانی دارد. نکوهش ناز و فخرفروشی زن‌ها و نفی عشق به آن‌ها، در افکارش دیده می‌شود. بعد از آشنایی و ازدواج با عالیله، از عشق دوران جوانی‌اش اعراض کرده است. در نامه‌ای نوشته است، دلدادگی به زنان از سر خودخواهی و سادگی است. نیما به خاطر شکست عشقی که قبل از عالیله داشته است، می‌گوید این زن‌ها عشق نمی‌فهمند. در نامه‌ای به یک دوست، بعد از لعن عشق می‌گوید، در مشرق، مردان اسیر زنانی شده‌اند که حس عاشقانه ندارند بلکه حس مادی دارند.

«این است اهمیت مرد در مشرق امروزه که یک زن، با حس مادی، صاحب همه چیز می‌شود و جای خود را در جمعیت و قلب‌ها باز می‌کند. همه کس حامی اوست، همه کس از او صحبت می‌کند». در ادامه بی‌عاطفه بودن زنان را چنین تصویر می‌کند: «زن‌های این جا مثل یک مجسمه نقاشی شده هستند که احساس نمی‌کنند» (Yoshij, 1997).

نمونه این تفکر که زنان عشق را نمی‌فهمند در شخصیت «لوسیک» در داستان «در طول راه» مشاهده می‌شود. در این داستان، ساهاکیان خاطرات آشنایی خودش با لوسیک را برای رفیقش می‌گوید، لوسیک دختر همسایه ساهاکیان است که او را شیفته خود می‌کند اما سرانجام او را فریب داده با مرد پولدار دیگری ازدواج می‌کند. این داستان که می‌تواند یادآور شکست‌های عشقی نیما قبل از ازدواج با عالیله نیز باشد، اندیشه وی را در مورد ناز و زیبایی زن‌ها نشان می‌دهد.

نیما یوشیج بیان می‌کند: «وقتی نفس زنان و خیس از عرق به بندرگاه رسیدم، لوسیک را دیدم که با یک جوان تانار قدم می‌زند. دارد می‌خندد. صحبت می‌کند» (Dianoush, 2011).

ناقص‌العقلی و خرافه‌پرستی زنان

این اندیشه در جامعه ایران همواره رواج داشته است که طبق نگرش سنتی، زنان را ناقص‌العقل گفته‌اند. هر چند «اهل حدیث در صحت روایاتی که نقصان عقل زنان را منظور می‌دارند شک جدی دارند» (Qomishan, 2015). اما در فرهنگ ایرانی، ناقص‌العقلی زن و خرافه‌پرستی آن‌ها، وجود دارد. بر همین مبنا که زنان جاهل هستند و عقل ندارند، همیشه از حضور اجتماعی دور مانده‌اند اما در دوره مشروطه، وقتی ارزش زن ستوده شد و به حقوق آن‌ها همپای مردان در جامعه توجه ویژه شد، این تفکرات کم‌رنگ گشت. انقلاب مشروطه باعث شد زن حضور اجتماعی پیدا کند تا قبل از آن در بهترین حالت «در تاریخ کهن ایران به زن جز با نگاهی عاشقانه و به عنوان ابزاری در جهت محکم نمودن پیوند زندگی خانوادگی و تولید نسل نگریسته نمی‌شد» (Delrish, 1996). اما با موج مشروطه کم‌کم مسائلی چون سوادآموزی زنان، برابری آن‌ها با مرد و بهبود وضعیت اجتماعی آن‌ها مطرح شد. در شعر دوره مشروطه کمتر شاعری در مرکز شعر مشروطه قرار دارد که چندین شعر درباره زن و ستایش ارزش‌های زن نگفته باشد (Shafiee Kadkani, 2011).

اما در بررسی آثار نیما این تفکر وجود دارد، نیما در یادداشت‌های روزانه‌اش در جملاتی پر واضح، با تأثیری از اندیشه عامیانه ناقص‌العقل بودن زن، زنان را ناقص، جاهل و خرافی معرفی کرده است. در یک یادداشت با عنوان «زن خوب، زن بد»، ضعف و ناقص‌العقلی زن را نقصانی در کمال زندگی مرد معرفی کرده است. در نامه‌ای به برادرش لادبن، از عموی خود سخن گفته است که به خاطر زن، دچار دردسر شده است، در این جا به طور تلویحی زن جاهل را مایه نابودی و پایان زندگی می‌داند:

«بیچاره عموی بزرگ که در سر اموال زن، عمرش به باد رفت. زن جاهل و مرد فکور چه تفاوتی دارند. فکر کن. باید خودت را مرد کار معرفی کنی تا مرد کار به تو پیروی کند» (Yoshij, 1975).

نکوهش نقش تعلیمی زنان

در تفکر سنتی زنان در حیطه آموزش فعالیت نداشتند، نقش تعلیمی آن‌ها محدود به خانواده و تربیت فرزندان بود، این مسأله به فرهنگ مردسالارانه جامعه سنتی ایران و دیدگاه تحقیرآمیز نسبت به زنان ارتباط داشت که مجال هیچ‌گونه فعالیتی را برای زن باقی نمی‌گذاشت، تقید به سنت‌ها و آداب و رسوم جامعه مردسالار، محدودیت فعالیت آنان به خانه‌داری و شوهرداری، از ویژگی‌های زنان در جامعه سنتی ایران بود با انقلاب مشروطه، وقتی سوادآموزی زنان مطرح شد، کم‌کم زنان توانستند در اجتماعی مشغول به کار بشوند، درآمد مستقل داشته باشند و همین مسأله حضور اجتماعی آنان را بهبود بخشید (Bashrieh, 2010).

نیما کارکردن زن در اجتماع را نفی نکرده است، همسرش عالیه نیز معلم بود اما کار کردن زن در بیرون خانه و تربیت هم‌زمان فرزند را، نکوهش کرده و زن را فاقد ارزش و کارآمدی معرفی می‌نماید؛ این مسأله که زنان می‌توانند مربی باشند و کودکان را برای ساختن فردایی بهتر تعلیم دهند، قبول ندارد و می‌گوید زنی که کار می‌کند، فقط می‌تواند دایه طفل باشد و مربی بودنش، یاوه است. در نامه‌ای به خواهرش ثریا به مناسبت ازدواج او می‌نویسد، همسرش برای او مناسب است و می‌تواند در زندگی مشترک نیز، به کار اجتماعی بپردازد در ادامه می‌گوید:

«ولی من تذکر می‌دهم، یک زن دو کار می‌تواند بکند، یکی این که به خدمات اجتماعی مشغول باشد و یکی اینکه دایه اطفال واقع شود. این مسأله که امروز عمومی ست که زن با دستی گهواره و با دستی دنیا را می‌جنباند و زن، مربی مردِ فرداست و امثال این حرف‌ها را، من همه یاوه می‌دانم. هیچ کس حدس نمی‌تواند بزند که فلان طفل، در تحت تأثیر چه وضعیاتی واقع خواهد شد. اعتراف به این که مادر، اساس صفات و عادات او را می‌بیند مثل اعتقاد به این است، وضعیاتی آتیه برای این به کلی بی‌اثر است. در این صورت، زن فقط به کار شستشوی اطفال خورده است. به مسائل دیگر ناشی از آن هم به کلی بی‌اعتقادم» (Yoshij, 1975).

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی‌های پژوهش نشان داد، نیما در دوره‌ای که تحولات جامعه باعث تغییر نگرش نسبت به زنان شده است، هم‌چنان تفکر سنتی دارد. در داستان‌های وی زنان حضور کم‌رنگی دارند، گویی در ذهن و اندیشه نیما، زنان به عنوان نیمی از پیکره جامعه دیده نمی‌شوند. تنها در داستان «مرقد آقا»، «در طول راه» و «غول و زن و اراپه‌اش» شخصیت‌های زن برجسته است که البته شخصیت اصلی داستان نشده‌اند، در بخش نامه‌ها، 15 نامه به همسرش عالیه نوشته است. در دیگر نامه‌ها جز چند مورد نامه به خواهرانش، به طور کلی در مورد قشر زنان اظهار نظر کرده است. نیما به عنوان شاعر و نویسنده مرد، به کاری به زنان نداشته است و همین باعث شده که در آثارش زنان حضور کم‌رنگی داشته باشند. اظهار نظرهای نیما، نگرشش به زنان با خشم و غضب و تفکر سنتی عوامانه توأمان است؛ در اندیشه وی، زنان جایگاه والایی ندارند. در جستجوی علت اصلی آن انگیزه شخصی و تفکر عمومی جامعه مردسالاری را باید دلایل اندیشه نیما دانست. در انگیزه شخصی گویا وی با دو شکست عشقی که در جوانی خود تجربه کرده، دیدگاه منفی نسبت به زنان یافته است. بعد از این شکست‌ها، عشق را نفی کرده است و زنان را شایسته دوست داشتن نمی‌داند، در نگاه او عشق فریبنده و زحمت‌آور است و زنان عشق را نمی‌فهمند و به زیبایی خود مغرورند. تنها زنی که مورد ستایش و عشق‌ورزی نیما قرار گرفته، همسرش عالیه خانم است که در دوران نامزدی در نامه‌هایی که به او نوشته است، وی را ستایش کرده و عشق به او ورزیده است. البته بررسی‌ها نشان داد عالیه نیز در شعر و نثر نیما حضور جدی نیافته است و صرفاً به خاطر این که زن شاعر است، نامش آمده است. در نگاه عمومی شاید این تفکرات مطابق نگاه عوامانه جامعه مردسالار است که نیما مستقیم و غیرمستقیم بیان کرده است. شاید نیز تفکر شخصی نیماست که حتی نسبت به تحولات جامعه و تغییر نگرش به زنان در جامعه، هم‌چنان ثابت است و در طول زندگی‌اش تغییر نکرده است. در این مورد، ناقص‌العقلی، کم‌خردی، ضعیف بودن، عدم توانایی تعلیم فرزندان،

دیدگاه‌های نیما در نكوهش زنان است که در آثارش به ویژه نامه‌ها دیده می‌شود.

سهام مشارکت نویسندگان: دکتر احمد حسینی مکارم: کلیه مراحل انجام پژوهش، از ایده‌پردازی تا گردآوری اطلاعات، تحلیل و بررسی آثار نیما یوشیج، ارسال و اصلاح مقاله توسط ایشان انجام شده است. نویسنده نسخه نهایی مقاله را مورد بررسی قرار داده و تأیید نموده است.

سپاسگزاری: نویسنده مراتب تشکر خود را از خانم دکتر خورشیدزهره نوری و همه کسانی که با مشاوره، نقد و مشورت خود در تدوین این پژوهش همراهی کرده‌اند، اعلام می‌دارد.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی توسط نویسنده گزارش نشده است.

منابع مالی: این مقاله از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Abdollahi, M. (2002). Women in the poetry of Nima Yoshij. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 17(2), 86-97. [Persian] URL: <https://www.sid.ir/en/Journal/ViewPaper.aspx?ID=40848>
- Arianpour, Y. (1993). *From Saba to Nima*. Tehran: Zavar. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1579317/...>
- Bashrieh, H. (2010). *Political sociology: The role of social forces in political life*. Tehran: Ney. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/...>
- Dadvar, R., & Habibi Fatehabadi, M. (2008). Sociological study of the position of women in contemporary Persian poetry. *Journal of Social Sciences*, 1(16), 83-97. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/...>
- De Beauvoir, S. (1949). *Second genre*. Translated by Qasem Sanawi. (2018). Tehran: Toos. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11313973..>
- Delrish, B. (1996). *Woman in the Qajar period*. Tehran: Sura. [Persian] URL: <http://lib.tums.ac.ir/site/catalogue/158479>
- Fotouhi Rodmojeni, M. (2012). *Stylistics, theories, approaches and methods*. Tehran: Sokhan. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11226958/...>
- Hosseini Makarem, A. (2021). A study of the stylistics of Nima Yoshij's stories. *Journal of Bahar Adab Monthly*, 68(1), 157-171. [Persian] URL: <https://www.bahareadab.com/article/...>
- Hosseini, M. (2009). *The roots of misogyny in classical Persian Literature*. Tehran: Cheshmeh. [Persian] URL: <https://shahreketabonline.com/Products/Details/100566/...>
- Kharabi, F. (2001). *Politics and society in the poetry of the constitutional era*. Tehran: University of Tehran. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1196023/...>
- Mirsadeghi, J., & Mirsadeghi, M. (1998). *Dictionary of the art of fiction*. Tehran: Mahnaz Book. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/...>
- Mostafavi, T. (2016). *Woman in the face of Nima Yoshij*. Presented at the Annual Conference of

- Nima National (Tabari Language and Poetry), Mazandaran, Iran. [Persian] URL: <http://www.nimayooshij.com/fullcontent/Persian/303/...>
- Qomishan, M. (2015). Study of narrations of women's intellect deficiency and adaptation to the opposite narrative of this meaning in the context of gender studies. *Journal of Strategic Studies of Women (Former Women's Book)*, 18(70), 141-168. [Persian] URL: http://www.jwss.ir/article_33172.html
- Rezapour, R. (2009). A review of the stories of Nima Yoshij with emphasis on the story of the Holy Shrine. *Book of the Month of Literature*, 35(149), 42-45. [Persian] URL: <http://ensani.ir/file/download/article/20120326165246-3016-461.pdf>
- Roosbeh, M. R. (2005). *Description, analysis and interpretation of modern Persian poetry*. Tehran: Alphabet. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/...>
- Saremi Garoui, S., & Majidi, H. (2016). Analysis of the issue of women in the thought of compensation Khalil Gibran and Nima Yoshij. *Journal of Women and Culture*, 7(25), 53-45. [Persian] URL: <http://ensani.ir/file/download/article/1602051395-10314-99-136.pdf>
- Shafiee Kadkani, M. R. (2011). *With lights and mirrors (in search of the roots of the evolution of contemporary Iranian poetry)*. Tehran: Sokhan. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/...>
- Shamisa, S. (1991). *The progress of lyric in Persian poetry*. Tehran: Ferdows. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1196713/...>
- Yazdani, Z. (1999). *Woman in yesterday and today Persian Poetry*. Tehran: Ferdows. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1153831/...>
- Yoshij, N. (1971). *Nima's letters to his wife*. Tehran: Agah. [Persian] URL: <https://www.hakimaneha.ir/nameha/nima.html>
- Yoshij, N. (1989). *Neighbor words, Sirius Tahabaz*. Tehran: Zamaneh Books. [Persian] URL: <https://madresenevisandegi.com/...>
- Yoshij, N. (1997). *Nima's letters (from the collection of Nima Yoshij's works), by the efforts of Sirius Tahabaz, under the supervision of Shragim Yoshij*. Tehran: Negah. [Persian] URL: <https://www.iranketab.ir/book/7460-collected-works>
- Yoshij, N. (2007). *Nima's daily notes. compiled by Rezaeinia, Abdolreza*. Tehran: Surah Mehr. [Persian] URL: <https://www.30book.com/book/2999/...>
- Dianoush, I. (2011). *Nima dastan, collection of stories and stories of Nima Yoshij, research, collection and study*. Tehran: Morvarid. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1...>
- Tahabaz, S. (2016). *Complete collection of poems collected, copied and edited of Nima Yoshij*. Tehran: Negah. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/...>
- Yoshij, N. (2017). *Nima's Books: Nima stories, plays and travelogues by shragim Yoshij*. Tehran: Rushdieh. [Persian] URL: <https://www.iranbook-shop.com/book/..>
- Yoshij, N. (1975). *A star on earth*. Tehran: Toos. [Persian] URL: <https://lib1.ut.ac.ir:8443/site/catalogue/867584>